

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Ступінь вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень	Форма навчання	Денна/Заочна	Навчальний рік/семестр	1-й рік/ II семестр
-----------------------------	--------------------------------------	-----------------------	---------------------	-------------------------------	----------------------------

СИЛАБУС

Назва навчальної дисципліни	Сучасна українська літературна мова: Морфеміка і словотвір, морфологія
Кафедра	кафедра філології (українське відділення)
Освітня програма	Освітня програма підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Українська мова та література)
Тип дисципліни, кількість кредитів та годин (лекції/семінарські, лабораторні заняття/самостійна робота)	Тип дисципліни (обов'язкова чи вибіркова): обов'язкова Кількість кредитів: 6 Лекції: 36 Семінарські/практичні заняття: 36 Лабораторні заняття: Самостійна робота: 108
Викладач(і) відповідальний(і) за викладання навчальної дисципліни (імена, прізвища, наукові ступені і звання, адреса електронної пошти викладача/ів)	Барань Єлизавета Балажівна, доктор філософії в галузі мовознавства, доцент barany.erszebet@kmf.org.ua Лібак Наталка Андріївна, магістр філології, доцент libak.natalka@kmf.org.ua
Пререквізити навчальної дисципліни	Навчальна дисципліна є складовою повного навчального курсу «Сучасна українська літературна мова». Вона базується на дисципліні «Сучасна українська літературна мова: Фонетика, фонологія, лексикологія, лексикографія, фразеологія». Морфеміка і словотвір, морфологія є базовою дисципліною для викладання «Стилістики української мови», Практикуму з української мови, Синтаксису простого та складного речення.

**Анотація
дисципліни, мета та
очікувані
програмні
результати
навчальної
дисципліни,
основна тематика
дисципліни**

Програма навчальної дисципліни Сучасна українська літературна мова: Морфеміка і словотвір, морфологія складена відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Українська мова та література).

Морфеміка і словотвір, морфологія – важливі й необхідні компоненти програми професійної освіти. Пропонований курс спрямований на те, щоб студенти краще засвоїли теоретичні положення про морфеміку і словотвір та морфологію як різні розділи мовознавства, щоб мали найповніше уявлення про ті або інші процеси в морфемній структурі слова, орієнтувалися в сучасних тенденціях та напрямках словотвору.

Як частина обов'язкової програми навчальна дисципліна «Сучасна українська мова: Морфеміка і словотвір, морфологія» дає студентів комплексні знання з морфемної, словотвірної, морфологічної системи української мови, її структури, національної самобутності; навчає аналізувати явища, процеси і закономірності розвитку сучасної української мови на морфемному, словотвірному і морфологічному рівнях, усвідомлювати їхню суть.

Мета викладання навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова: Морфеміка і словотвір, морфологія – ознайомити студентів з основними теоретичними положеннями, які ґрунтуються на здобутках вітчизняної та зарубіжної лінгвістичної науки, зосередити увагу на закономірностях функціонування української мови, активних словотворчих процесах у сучасній українській літературній мові, головних морфологічних формах та складних випадках морфемного, словотворчого та морфологічного аналізу слів, забезпечити фахову підготовку із сучасної української літературної мови.

Основні завдання вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова: Морфеміка і словотвір, морфологія полягають у тому, щоб, синтезуючи знання з усіх рівнів мовної системи, забезпечити глибоке оволодіння теоретичними відомостями про морфемні та словотвірні явища, семантико-морфологічні ознаки морфем, закономірності їхньої сполучуваності, системні зв'язки між морфемами, правила виділення морфем та особливості їхньої класифікації, морфемний склад слів різних частин мови, диференціацію слів за їхньою морфемною будовою, принципи морфемного аналізу, з'ясувати способи і засоби творення похідних слів, мотиваційні відношення між твірними і похідними одиницями, класифікацію похідних слів за ознаками дериваційної структури і словотвірними значеннями в межах відповідних лексико-граматичних класів слів (частин мови), визначення продуктивності деяких способів і засобів деривації.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **загальних компетентностей**:

ЗКЗ – здатність до критичного мислення й ціннісно-світоглядної

реалізації особистості. Здатність учитися впродовж життя й оволодівати сучасними знаннями;

ЗК8 – здатність застосовувати іноземну (зокрема, угорську) мову в освітній діяльності та опрацьовувати нею фахову літературу;

ЗК9 – цінування мультикультурності та повага до неї.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **фахових компетентностей**:

ФК3 – здатність демонструвати знання з теорії та історії мов, що вивчаються;

ФК10 – здатність збирати й аналізувати, систематизувати та інтерпретувати мовні факти, інтерпретувати та перекладати тексти;

ФК11 – здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань;

ФК16 – здатність ефективно і компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (наукові панелі, конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в професійній (освітній) сфері;

ФК17 – дотримуватись принципів академічної доброчесності.

Програмні результати навчання:

ПРН3 – ефективно працювати з інформацією: добирати необхідні дані з різних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати;

ПРН6 – використовувати іноземні мови (англійську/німецьку, угорську, словацьку) для організації ефективної міжкультурної комунікації;

ПРН7 – застосовувати філологічні знання для розв'язання професійних завдань.

Тематика дисципліни:

Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови. Морфема як мінімальна значуща одиниця мови. Класифікація морфем української мови. Співвідношення морфем: полісемія, омонімія, синонімія, антонімія морфем. Валентність морфем. Морфемна структура слова. Морфонологія як наука. Історичні зміни у морфемній структурі слова. Морфемний та етимологічний аналізи слова. Словотворення і словотвір (деривація і дериватологія). Основи дериватології. Способи словотворення в сучасній українській літературній мові, Словотвірні ознаки основних частин мови. Словотвірний аналіз.

Грамматична будова української мови. Предмет і завдання морфології. Основні поняття граматики: граматичне значення; граматична форма; граматична категорія. Способи й засоби вираження граматичних значень в українській мові.

Морфологічний склад слова. Змінювані й незмінювані слова. Основа й закінчення. Значущі частини слова: корінь, афікси, флексія. Поняття частин мови, принципи їх виділення в українській мові. Перехід одних частин мови в інші.

Визначення іменника як частини мови, його предметне значення, морфологічні ознаки й синтаксичні функції. Лексико-граматичні розряди іменників. Власні й загальні назви. Назви істот і неістот. Абстрактні й конкретні назви. Збірні та речовинні іменники. Граматичні категорії іменника. Рід, число, відмінок іменника. Іменники спільного та подвійного родів. Категорія числа іменників, її граматичне вираження. Категорія відмінка іменників, основні значення відмінків. Роль прийменника у вираженні відмінкових значень. Відміни та групи іменників. Варіанти відмінкових закінчень і їх значення. Вживання кличної форми. Невідмінювані іменники. Способи вираження значень відмінка, роду й числа в іменниках, що не мають форм словозміни. Наголос іменників при відмінюванні. Способи творення іменників.

Визначення прикметника як частини мови. Значення, морфологічні ознаки й синтаксична функція прикметників. Граматична залежність категорії роду, числа й відмінка прикметників. Якісні й відносні прикметники, їхні морфологічні ознаки. Перехід відносних прикметників у якісні. Присвійні прикметники. Ступені порівняння якісних прикметників. Відмінювання прикметників. Тверда і м'яка група прикметників. Словотвір прикметників. Прикметники дієприкметникового походження.

Визначення числівника, його значення. Розряди числівників. Кількісні числівники, їх морфологічні ознаки, неоднорідність їх морфологічної структури. Категорії роду, числа, властиві окремим кількісним числівникам. Порядкові числівники, складні порядкові числівники. Відмінювання порядкових числівників. Синтаксичні зв'язки числівників з іменниками.

Визначення займенника, його значення. Розряди займенників за значенням. Граматичні ознаки окремих розрядів займенників, їх співвідносність з іншими частинами мови: іменниками, прикметниками, числівниками, прислівниками. Відмінювання займенників різних розрядів. Синтаксичні функції різних розрядів займенників.

Визначення дієслова. Значення дієслова. Граматичні категорії дієслова. Синтаксична роль дієслова. Неозначена форма дієслова (інфінітив), її значення, утворення й синтаксичні функції. Творення дієслів. Непохідні й похідні дієслова. Категорія виду, доконаний і недоконаний вид і способи їх утворення. Видові відтінки значень. Дієслова, що не мають парних форм другого виду. Зв'язок категорії виду з категорією часу. Категорія стану дієслова. Перехідність, засоби її вираження. Стани дієслова: активний, зворотно-середній, пасивний. Дієслова, яким не властива категорія стану.

	<p>Категорія числа й роду в дієслівних формах. Типи дієвідмін. Дієслова I та II дієвідміни й атематичні дієслова. Розрізнення дієвідмін за морфологічними ознаками інфінітива. Значення та вживання дійсного, умовного та наказового способів. Утворення форм умовного й наказового способів. Теперішній, минулий і майбутній часи. Основні значення форм часу. Значення дієприкметника, морфологічні ознаки й синтаксична роль. Активні й пасивні дієприкметники теперішнього та минулого часу, їх творення та відмінювання. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники. Присудкові форми на -но, -то. Значення дієприслівника, творення та синтаксична роль. Перехід дієприслівників у прислівники. Визначення прислівника. Розряди прислівників за значенням. Морфологічні розряди прислівників і їх синтаксичні функції. Творення прислівників. Явище адвербіалізації. Питання про слова категорії стану як особливу частину мови. Значення модальних слів, їх розряди та синтаксична роль.</p> <p>Визначення прийменника. Значення прийменника. Вживання прийменника з різними непрямими відмінками іменників. Основні значення, створювані прийменниковими конструкціями при відмінкових формах. Перехід самостійних слів у прийменники. Особливості вживання деяких українських прийменників у порівнянні з російськими.</p> <p>Визначення сполучника. Синтаксична роль. Прості, складні і складені сполучники. Сполучники сурядності й підрядності. Поділ сполучників за походженням і будовою. Відмінність сполучників від сполучних слів.</p> <p>Загальне поняття про частки. Розряди часток за значенням, їх функції в мові.</p> <p>Роль вигуків у мові, розряди вигуків. Перехід у вигуки слів з інших частин мови. Звуконаслідувальні слова.</p>
<p>Критерії контролю та оцінювання результатів навчання</p>	<p>Контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до критеріїв оцінювання теоретичної і практичної підготовки та охоплює поточний контроль (усне та письмове опитування, самоконтроль, захист самостійних робіт, тестове опитування, індивідуальні завдання, творчі проекти) – 30%, проміжний контроль (модульні контрольні роботи) – 30%, підсумковий контроль у формі іспиту – 40%.</p> <p>Екзамен проводиться в письмово-усній формі, кожен варіант включає 4 питання, з них перше і друге – теоретичне та практичне з морфеміки і словотвору, третє та четверте – теоретичне та практичне з морфології, морфологічний розбір речення, відповіді, які дають можливість об’єктивно оцінити рівень знань студента.</p>

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається за методикою накопичування балів за результатами поточного та підсумкового контролю знань.

Оцінювання результатів навчання проводиться за 100-бальною шкалою.

100 - 90 балів

Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову рекомендовану літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.

89 – 82 балів

Студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає окремі неістотні неточності та незначні помилки у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці.

81-75 балів

Студент добре володіє навчальним матеріалом на рівні запам'ятовування, відтворює значну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, добре знає основні поняття навчального матеріалу. Практичні завдання виконує за зразком, має елементарні, нестійкі навички виконання завдань.

74 - 64 балів

Студент володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з окремими порушеннями логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу.

Студент має елементарні, але нестійкі навички виконання завдань; практичні завдання за зразком виконує з помилками.

63 - 60 балів

Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні правила. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.

59 - 35 балів

Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.

34 - 0 балів

Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на

	рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
Інші інформації про дисципліни (політика дисципліни, технічне та програмне забезпечення дисципліни тощо)	<p>Відвідування навчальних занять обов'язкове, основні вимоги до студентів: активність на практичних заняттях, дедлайн, відпрацювання пропущених занять, допуск до підсумкового контролю; дотримання правил академічної доброчесності: самостійне виконання навчальних і контрольних завдань; правильне цитування з посиланням на автора, посилання на джерела інформації.</p> <p>Навчальні заняття проводяться в спеціалізованих кабінетах, обладнаних мультимедійними проекторами; в закладі забезпечено необмежений вільний доступ до інформаційних ресурсів.</p> <p>При дистанційній або змішаній формах навчання використовується інструментарій платформи Google Classroom.</p> <p>Навчальні ресурси: презентації лекцій, плани практичних занять, виконання індивідуальних завдань і самостійної роботи.</p>
Базова література навчальної дисципліни та інші інформаційні ресурси	<p>Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. – Українська мова. Морфеміка і словотвір: Навчальний посібник/Вид. 2-ге, переробл. і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 200 с.</p> <p>Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: [навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Горпинич В.О. – К.: Вища школа, 1999. – 207, [1] с. – (Навчальне видання).</p> <p>Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. К.: Вища шк., 2005. 430 с.</p> <p>Карпіловська Є.А. Конструювання складних словотворчих одиниць / Карпіловська Є.А. – К.: Наук. думка, 1990. – 156 с.</p> <p>Морфемний словник. Близько 36000 слів / Укладач Л.М.Полюга. К.: Рад. школа, 1983. 464 с.</p> <p>Сучасна українська літературна мова : підручник / [М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.] ; за ред. М.Я. Плющ. – К. : Вища шк., 1994. – 416 с. – (Навчальне видання). Сучасна українська мова : підручник / [О.М. Григор'єв, С. Є. Долман, Ю.В. Лисенко та ін]; за ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 399, [1] с.</p> <p>Сучасна українська літературна мова: Підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. 3-ге вид., допов. — К.: Вища шк., 2002. — 439 с.</p> <p>Сучасна українська літературна мова. Підручник для студентів вузів. / [М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.]; за ред. М. Я. Плющ. – Київ: Вища шк., 1994. – 413 с.</p> <p>Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник. – Київ: Академія, 2004. – 335 с.</p> <p>Пономарів О. Д. Сучасна українська мова: Підручник. — Київ: Либідь, 2001.– 400 с.</p> <p>Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська; за ред. І. Вихованця. Київ: Унів. Вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.</p>

Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. – Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 820 с.

Інформаційні ресурси

<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>